

*Udruženje
ljubitelja knjige
i pite ljuskuše*

MERI EN ŠAFER
I ENI BAROUZ

Prevela
Dubravka Srečković Divković

Laguna

Naslov originala

Mary Ann Shaffer and Annie Barrows

THE GUERNSEY LITERARY AND POTATO PEEL PIE SOCIETY

Copyright © 2008 by Mary Ann Shaffer and Annie Barrows
Translation Copyright © 2009 za srpsko izdanje, LAGUNA

posvećeno T. K.

PRVI DEO

8. januar 1946.

G. Sidni Stark, izdavač
Stivens i Stark d. o. o.
 Trg svetog Jakova
 London SW1
 Engleska

Dragi Sidni,

Suzan Skot je čudo božje. Prodali smo četrdeset i nešto primeraka knjige, što je veoma prijatno, ali s moga stanovišta mnogo uzbudljivije bilo je jelo. Suzan je uspela da nabavi bonove za šećer u prahu i *prava jaja* za puslice. Ako će svi njeni literarni ručkovi sezati do tih visina, nemam ništa protiv turneje po zemlji. Šta misliš, da li bi neki izdašnji dodatak mogao da joj izmami i malo butera? Daj da probamo – te pare možeš da odbiješ od mog procenta.

E, sad moje tužne vesti. Pitaš kako napredujem s novom knjigom. Sidni, ne napredujem.

Engleske mane isprva su zaista mnogo obećavale. Uostalom, trebalo bi da je lako pisati šljafne i šljafne o Društvu protiv veličanja engleskog zeke. Iskopala sam jednu fotografiju Sindikata istrebljivača štetočina, gde paradiraju Oksfordskom ulicom s plakatima na kojima piše: „Dole Beatriks Poter!“* Ali šta ostaje da se dalje piše posle takvog uvoda? Ništa, eto šta.

* *Beatrix Potter* (1866–1943) – engleska spisateljica, ilustrator i mikolog, proslavljen borac za očuvanje engleske prirode. Slavne su njene *Priče o Zeki Peri*, koje je sama i pisala i ilustrovala. (Prim. prev.)

Više ne želim da radim na toj knjizi – ne prijanja mi uz nju ni razum ni srce. Koliko god da mi je drag – bio drag – Izi Bikerstaf, neću da pišem ništa više pod tim imenom. Neću više da me gledaju kao površnog novinara. Tačno je, znam da u izazivanju smeha – ili makar smejuljenja – kod ljudi za vreme rata nije bilo ničeg ružnog, ali neću to više da radim. U poslednje vreme, izgleda, ne mogu da pronađem nikakvog osećaja za odnose, za ravnotežu, a i vrapci znaju da se humoriistička proza bez toga ne može pisati.

Za to vreme, veoma sam srećna što *Stivens i Stark* mlate pare na mome delu *Izi Bikerstaf kreće u rat*. Lakše mi je na duši posle potpunog promašaja s mojom biografijom En Bronte.

Hvala ti na svemu i volim te
Džulijet

P. S. Čitam sabrana pisma gospođe Montagju. Znaš li šta je ta sumorna žena napisala Džejn Karlajl? „Draga moja Džejnice, svako se rađa s nekim darom, a tvoj je da pišeš slatke male beleške.“ Nadam se da ju je Džejn pljunula.

Od Sidnija Džulijeti

10. januar 1946.

Gđica Džulijet Ešton
Glejb 81
Čelsi
London SW

Draga Džulijet:

Čestitam! Suzan Skot kaže da si se na tom ručku bacila na publiku kao pijanica na rum – a i oni na tebe, tako da te molim – prestani da se brineš zbog turneje naredne nedelje. Ni trunčicu ne sumnjam u tvoj uspeh. Otkako sam pre osamnaest godina lično prisustvovao tvome vrhunskom izvođenju „Dečaka što peva u dolini niščih“, znao sam da ćeš u roku od nekoliko trenutaka vrteti svakog slušaoca oko malog prsta. Čisto predlog: možda bi u ovom slučaju, kad završiš, mogla da se uzdržiš od gađanja publike knjigom.

Suzan jedva čeka da te provede kroz sve knjižare odreda, od Bata do Jorkšira. A Sofi, naravno, agituje da turneju proširimo i na Škotsku. Rekao sam joj, zauzevši najlepši stav groznog starijeg brata, da ćemo To Još Videti. Mnogo joj nedostaješ, znam, ali *Stivens i Stark* moraju ostati nepopustljivi za takve predloge.

Upravo sam primio izveštaj o prodaji *Izija* u Londonu i okolnim opštinama – izvrstan je. Ponovo čestitam!

Nemoj da se ždereš zbog *Engleskih mana*; bolje je da ti polet splasne sad nego posle šest meseci protraćenih na pisanje o zekama. Krajnji komercijalni ishod te ideje bio je privlačan, ali i ja se slažem s mišljenjem da bi se uskoro jezivo izlivala. Pašće ti već na pamet neka druga tema – nešto što će ti se svideti.

Večera neki dan pre polaska? Kaži kad.

Voli te
Sidni

P. S. Pišeš slatke male beleške.

Od Džulijet Sidniju

11. januar 1946.

Dragi Sidni,

Da, divno – možemo li negde uz reku? Hoću ostrige i šampanjac i šnicle, ako se mogu nabaviti; ako ne, proći će i piletina. Presrećna sam što se *Izi* lepo prodaje. Prodaje li se dovoljno dobro da ne moram da pakujem prnje i krećem iz Londona?

Kako su me *S. i S.* pretvorili u umereno uspešnog pisca, večera obavezno ide na moj račun.

Voli te
Džulijet

P. S. „Dečakom što peva u dolini nišćih“ nisam gađala publiku. Gađala sam nastavnicu dikcije. Namera mi je bila da je potrefim u noge, ali sam omašila.

Od Džulijet Sofi Strakan

12. januar 1946.

Gđa Aleksandera Strakana
Imanje Beokan
kod Oubena
Argil

Draga Sofi,

Naravno da gorim od želje da te vidim, ali ja sam automat bez duše i volje. Sidnijeva zapovest glasi: Bat, Kolčester, Lids i još nekoliko plodnih mesta, kojih trenutno ne mogu da se setim, te ne mogu tek tako da se odšunjam u Škotsku umesto toga. Sidni bi natuštio veđe – zažmirio bi – i krenuo da se šunjka oko mene. Znaš koliko ide na živce kad se Sidni šunjka.

Volela bih da mogu da se iskradem do tvoje farme pa da me tetošiš. Podigla bi mi noge na kauč, je li da bi? Pa bi me onda ušuškala u čebad i donela mi čaj? Da li bi Aleksanderu smetao malo dugotrajniji podstanar na kauču? Rekla si mi za njega da je strpljiv čovek, ali možda bi ga to nerviralo.

Zašto sam tako melanholična? Trebalo bi da sam oduševljena što ću čitati *Izija* pred opčinjenom publikom. Znaš koliko volim da pričam o knjigama, znaš i da obožavam da primam pohvale. Trebalo bi da sam uzbuđena. Međutim, istina glasi da sam sumorna – sumornija nego ijednom za vreme rata. Sve je tako *razrušeno*, Sofi: drumovi, zgrade, ljudi. Naročito ljudi.

Verovatno je ovo samo zakasnela posledica one odvratne večerinke na kojoj sam sinoć bila. Hrana je bila ogavna, ali to se i dalo očekivati. Mene su izludeli *gosti* – najdepresivnija zbirka individua koju sam ikada videla. Samo su pričali o bombama i gladovanju. Pamtiš Saru Morkroft? I ona je bila tamo, sama kost i koža, i drečav karmin. Zar nije svojevremeno bila lepa? Zar nije ludovala za onim tipom što je na konju dolazio u Kembridž? Njega sad nigde na vidiku; udala se za nekog doktora sive puti koji cokne jezikom svaki put pre nego što progovori. A on je još i divlji srcolomac u odnosu na moga partnera za večerom, koji je, pazi slučaja, neženja, i to valjda poslednji na svetu – o, Bože, kako bednički zlobno zvučim!

Kunem ti se, Sofi, mislim da sa mnom nešto nije u redu. Svaki muškarac kojeg upoznam prosto mi je nesnosan. Možda bi trebalo da gledam malo niže – ne baš toliko nisko kao što je sivi doktor koji cokće, ali ipak za trun niže. Čak ne mogu da krivim ni rat – nikad se naročito nisam ni snalazila s muškarcima, nije li tako?

Znaš li ti da je onaj ložač u „Svetom Svidinu“ bio moja jedina prava ljubav? Ne deluje baš logično, pošto nikad nisam reč progovorila s njime, ali makar je to bila strast koja je ostala neupropašćena razočaranjem. A stvarno je imao i onu lepu crnu kosu. Posle toga, pamtiš, nastupila je Godina pesnikâ. Sidni je vrlo zajedljiv u pogledu tih pesnika, mada ne uviđam zašto, budući da me je on sâm upoznao s njima. Pa siroti Adrijan. Uh, nema potrebe da ti deklamujem svoj grozni spisak, ali, Sofi – šta je to sa mnom? Jesam li previše isključiva? Ne želim da se udam tek udaje radi. Ne mogu da zamislim ništa samotnije od života koji bih čitav proživela uz nekog s kime ne mogu da pričam, ili još gore, uz nekog s kime ne mogu da ćutim.

Kakvo grozno, žalopojno pismo. Vidiš? Već sam uspela da ti izazovem olakšanje što neću dolaziti u Škotsku. Mada, s druge strane, možda i hoću – moja je sudba u rukama Sidnjevim.

Poljubi Dominika od mene i kaži mu da sam prekjuče videla pacova velikog kao terijer.

Šajem svoju ljubav Aleksanderu, a još više tebi.
Džulijet

Od Dozija Adamsa, Gernzi, Kanalska ostrva, Džulijeti

12. januar 1946.

Gđica Džulijet Ešton
Ulica Oukli 81
Čelsi
London SW3

Poštovana gđice Ešton,

Zovem se Dozi Adams i živim na svome imanju u parohiji Svetog Martina na Gernziju. Znam za vas tako što imam jednu staru knjigu koja je nekad bila vaša – *Odabrani Elijini eseji*, od pisca koji se u stvarnom životu zvao Čarls Lem. Unutra, na korici, bilo je napisano vaše ime i adresa.

Biću neposredan – ja volim Čarlsa Lema. Na ovoj mojoj knjizi piše *Odabrani*, pa nešto razmišljam, da li to znači da je pisao još eseja pa je odatle izabrano? To bih voleo da pročitam, ali iako su sad Nemci otišli, na Gernziju nema nijedne knjižare.

Zato sam hteo da vas zamolim za uslugu. Možete li mi poslati naziv i adresu nekog knjižarskog skladišta u Londonu? Hteo bih da naručim poštom još delâ Čarlsa Lema. Takođe bih vas pitao da li je neko nekada pisao o njegovom životu, a ako jeste, da li je moguće da mi neko nađe primerak? Uprkos njegovom vedrom i britkom duhu, sve mislim da je g. Lem sigurno imao na srcu neku veliku tugu.

Čarls Lem me je zasmejavao za vreme nemačke okupacije, naročito kad ono piše o pečenom prasetu. Gernzijsko Udruženje ljubitelja knjige i pite ljuskuše upravo je i nastalo zahvaljujući pečenom prasetu koje smo morali da krijemo

od nemačkih vojnika, pa mi g. Lem nekako dođe kao srodna duša.

Izvinjavam se što vam dosađujem, ali još bi mi žalije bilo da ne saznam ništa više o njemu, jer njegova dela stvorila su od mene njegovog prijatelja.

Nadam se da vam nisam bio na smetnji,
Dozi Adams

P. S. I moja prijateljica gđa Mejdžeri kupila je jednu brošuru koja je nekad pripadala vama. Zove se *Je li postojala nesagoriva kupina? Odbrana Mojsija i Deset zapovesti*. Svidela joj se vaša beleška na margini: *Reč Božja ili kontrola nad ruljom???* Jeste li ikad razrešili šta je od to dvoje posredi?

Od Džulijet Doziju

15. januar 1946.

G. Dozi Adams
Put La Riku
Parohija Svetog Martina
Gernzi

Poštovani g. Adamse,

Više ne živim u Ulici Oukli, ali izuzetno mi je drago što je vaše pismo stiglo do mene i što je moja knjiga stigla do vas. Tužno je i žalosno bilo rastati se od *Odabranih Elijinih eseja*. Imala sam dva primerka, ali strašno mi je trebalo mesta

na polici za knjige, te sam se osećala kao izdajica kad sam je prodala. Vi ste mi umirili savest.

Nego, čudim se kako je ta knjiga prispela na Gernzi. Možda knjige poseduju neki tajni nagon koji ih dovodi do savršenih čitalaca. Kako bi divno bilo da je to istina!

Pošto za mene nema ničega lepšeg od preturanja po skladištima knjiga, po prijemu vašeg pisma skoknula sam do knjižare *Hejstingsa i sinova*. Njima odlazim godinama, i svaki put nađem po jednu knjigu koju sam želela – i još po tri za koje nisam ni znala da sam ih želela. Rekla sam gospodinu Hejstingsu da biste voleli očuvan, čist primerak (i ne kolekcionarsko izdanje) *Elijinih eseja*. Poslaće vam ih preporučeno (pouzećem), a oduševio se kad je čuo da ste i vi ljubitelj Čarlsa Lema. Kaže da je najbolju Lemovu biografiju napisao E. V. Lukas, i pokušaće da ulovi primerak za vas, mada to može potrajati.

U međuvremenu, hoćete li primiti ovaj mali dar od mene? Njegova *Odabrana pisma*. Mislim da će vam o njemu reći više nego ijedna biografija. E. V. Lukas bio je suviše dostojanstven da bi uključio meni najdraži Lemov pasaž: „Bzz, bzz, bzz, bum, bum, bum, fiju, fiju, fiju, žljic, žljic, žljic, ding, ding, ding, tandrrrrr! Na kraju ću, izvesno, ipak završiti u paklu. Previše pijem dva dana zaredom. Vidim da mi je moral u poslednjem stadijumu raspada, a vera mi hlapi.“ Naći ćete ga u *Pismima* (na strani 244). To je prvo od Lema što sam ikada pročitala, i sa stidom priznajem da sam tu knjigu kupila samo zato što sam negde drugde našla kako je neki Lem obilazio svog prijatelja Lija Hanta kad je ovaj bio u zatvoru zato što je javno ismevao princa od Velsa.

Tamo je Lem pomogao Hantu da oslika tavanicu ćelije neoplovom bojom, sa belim oblacima. Onda su na jednom zidu naslikali rešetku s ružama penjačicama. Zatim je, kako sam dalje otkrila, Lem ponudio novaca kao pomoć Hantovoj

porodici – iako je i sâm bio siromašan da nije imalo kuće za šta da ga ujede. Lem je još i naučio Hantovu najmlađu ćerku da izgovara Očenaš natraške. Naravno, tad poželite da saznate sve što možete o čoveku kao što je on.

Eto šta ja volim kod čitanja: u knjizi vas zagolica jedna sitnica, a onda vas ta sitnica povede ka drugoj knjizi, a onda vas tamo neka nova sitnica povede ka trećoj knjizi. To ide geometrijskom progresijom – u nedogled, i ni iz kojeg drugog razloga do čistog uživanja.

Crvena mrlja na koricama koja izgleda kao krv – jeste krv. Bila sam malčice nepažljiva s nožem za rasecanje tabaka. Priložena razglednica je reprodukcija Lemovog portreta koji je izradio njegov prijatelj Vilijam Hazlit.

Ako imate vremena za dopisivanje sa mnom, možete li mi odgovoriti na nekoliko pitanja? Tri, zapravo. Zašto je ta večera s pečenim prasetom morala da se krije? Kako je prase bilo uzrok osnivanja Udruženja ljubitelja knjiga? I najvažnije, šta je to pita ljuskuša – i zašto se pominje u imenu vašeg udruženja?

Ja stanujem pod kiriju, na adresi Glejb 23, Čelsi, London SW2. Moj stan u Ulici Oukli bombardovan je 1945. i još mi nedostaje. Ulica Oukli bila je predivna – sa tri prozora vide-la se Temza. Znam da sam srećna što uopšte imam gde da stanujem u Londonu, ali ja mnogo više volim da cmizdrim nego da nabrajam čime sam sve blagoslovena. Drago mi je što ste baš mene zadužili da lovim *Eliju*.

S poštovanjem,
Džulijet Ešton

P. S. Oko onog za Mojsija nikad nisam uspela da se odlučim – još i sad me muči.

Od Džulijet Sidniju

18. januar 1946.

Dragi Sidni,

Ovo nije pismo: ovo je izvinjenje. Molim te, oprosti što sam kukala na čajanke i ručkove koje si priređivao povodom *Izija*. Stvarno sam te nazivala tiraninom? Povlačim sve svoje reči – obožavam *Stivensa i Starka* zato što me šalžete iz Londona.

Bat je čudesan grad: ljupki beli lukovi vedrih, samouverenih kuća umesto londonskih crnih, turobnih zgrada ili – još gore – gomilâ krša gde su nekad bile zgrade. Blaženstvo je udisati ovaj čist, svež vazduh, bez čađavog dima i prašine. Vreme je hladno, ali to nije ona londonska vlažna stud. Čak i ljudi na ulicama deluju drugačije – vedri su i samouvereni kao i njihove kuće, a ne sivi i pogrbljeni kao Londonci.

Suzan kaže da su gosti na čajanci povodom predstavljanja Abotove knjige silno uživali – ja u svakom slučaju jesam. Posle prva dva minuta uspela sam da razvežem jezik, a onda je stvarno počeo provod.

Suzan i ja sutra idemo dalje, obići ćemo knjižare u Kolčesteru, Noriču, Kings Linu, Bredfordu i Lidsu.

Volim te i hvala
Džulijet

Od Džulijet Sidniju

21. januar 1946.

Dragi Sidni,

Putovanje noćnim vozom opet je čudesno! Nema stajanja na peronima satima, nema skretanja na slepe koloseke kako bi prošao vojni voz, a pre svega – nema zamračivanja prozora. Svi mimo kojih smo prošli bili su osvetljeni, pa sam opet mogla da špijuniram. To mi je strahovito nedostajalo za vreme rata. Bilo je kao da smo se svi pretvorili u krtice pa gmižemo svako svojim tunelom. Ne smatram sebe pravim voajerom – oni vire u spavaće sobe, a mene uzbuđuju porodice u dnevnim sobama ili kuhinjama. Mogu da zamislim čitav njihov život na osnovu jednog pogleda na police s knjigama, ili stolove, ili sveće, ili jarke jastučice na kauču.

Danas je u Tilmanovoj knjižari bio jedan gadan, umišljen čovek. Kad sam završila s pričom o *Iziju*, pitala sam ima li neko nešto da pita. Doslovno je đipio sa sedišta i uneo mi se u lice – kako se to ja, hteo je da zna, obična ženska glava, usuđujem da skrnavim ime Ajzaka Bikerstafa? „Pravog Ajzaka Bikerstafa, znamenitog novinara, štaviše samo sveto srce i dušu književnosti osamnaestog veka: sada pokojnog, a vi mu blatite ime!“

Pre nego što sam ja uspela i reč da izustim, skočila je neka žena iz zadnjeg reda. „Ama sedi tamo! Ne možeš da skrnaviš nekog ko nije ni postojao! Ajzak Bikerstaf je pseudonim Džozefa Adisona kojim je potpisivao stupce u *Spektejtoru*! Gospođica Ešton može da piše pod kojim imenom hoće – zato umukni!“ Kakva junačna braniteljka – ovaj je zbrisao iz knjižare koliko ga noge nose.

Sidni, znaš li ti nekoga ko se zove Markam V. Reynolds mlađi? Ako ne znaš, hoćeš li da mi ga potražiš – u *Popisu plemstva*, u *Poreskom spisku iz 1086*, preko Skotland jar-da? Ako tu ne uspeš, možda ga prosto ima u telefonskom imeniku. Poslao mi je predivan buket raznog prolećnog cveća u hotel u Batu, tuce belih ruža u voz, a gomilu crvenih ruža u Norič – sve bez poruke, samo stoji posetnica u zlatotisku.

Kad smo već kod toga, otkud zna gde ćemo se Suzan i ja u koje vreme nalaziti? Kojim ćemo vozovima putovati? Sve njegovo cveće već me je čekalo po dolasku. Ne znam da li da se osećam polaskanom ili progonjenom.

Voli te
Džulijet

Od Džulijet Sidniju

23. januar 1946.

Dragi Sidni,

Suzan mi je upravo podnela izveštaj o prodaji *Izija* – prosto ne mogu da verujem. Najiskrenije sam mislila da je svima toliko više muka od rata da nikom neće biti do čuvanja takvih uspomena – a naročito ne u vidu knjige. Na sreću, još jednom si ti bio u pravu, a ja sam pogrešila (maltene me ubija što to moram da priznam).

Putovanje, govorenje pred pažljivom publikom, potpisivanje knjiga, upoznavanje novih ljudi *zaista* me ushićuje.

Žene koje susrećem pričaju mi takve ratne priče iz ličnog iskustva da gotovo žalim što nemam više svoj stubac. Juče sam vodila slatke abrove s jednom damom iz Noriča. Ima četiri maloletne ćerke, i koliko prošle nedelje najstarija je pozvana na čajanku u kadetskoj školi u gradu. U najlepšoj haljini i besprekornim belim rukavicama, devojka je stigla do škole, kročila preko praga, pogledala u more ozarenih kadetskih lica – i sručila se u nesvest! Siroto dete nikada u životu nije videlo toliko muškaraca na jednom mestu. Razmisli o tome – čitava jedna generacija koja je odrasla bez igranki, bez čajanki, bez udvaranja.

Oduševljava me obilazak knjižara i upoznavanje s prodavcima – prodavci knjiga stvarno su zaseban soj. Niko se pri zdravoj pameti ne bi prihvatio službeničkog posla u knjižari za tolicku platu, niti bi ijedan vlasnik pri zdravoj pameti želeo da ima knjižaru – premala je zarada. Zato mora biti da ih tom poslu goni ljubav čitalaca i ljubav prema čitanju – i pravo prve bračne noći s novim knjigama.

Sećaš se prvog posla koji smo tvoja sestra i ja radile u Londonu? U drndavoj knjižari-starinarnici kod gospodina Hoka? Kako sam volela tog čoveka – jednostavno bi raspakovao kutiju s knjigama, dao nam jednu ili dve i rekao: „Bez pepela od cigareta, ruke perite – i aman-zaman, Džulijet, neću da vidim nikakve tvoje beleške na marginama! Sofi, dušo, ne daj joj da pije kafu dok čita.“ I tako odemo s novim knjigama za čitanje.

Tad mi je bilo pravo čudo, i još mi je, kako to toliki ljudi koji ulaze u knjižare ne znaju šta zapravo traže – samo bi da razgledaju, u nadi da će videti neku knjigu koja će ih privući. A onda, pošto su dovoljno razboriti da ne veruju izdavačevoj reklami, postavljaju prodavcu ova tri pitanja: 1) O čemu je knjiga? 2) Jeste li je pročitali? 3) Vredi li čemu?

Pravi, ogrezli prodavci knjiga – kao što smo Sofi i ja – ne mogu da slažu. Nas su uvek izdavala lica. Dignuta obrva ili izvijena usna otkriva da dotična knjiga ne zaslužuje da se nazove knjigom, a domišljatiji kupac tad će pitati za preporuku neke druge, na šta ga mi onda sprovodimo do određenog dela i zapovedujemo mu da ga pročita. Ako pročita i ne sviđi mu se, nikad nam više neće doći. Ali ako mu se dopadne, ostaće doživotna mušterija.

Hvataš li beleške? Trebalo bi – izdavač u knjižare ne bi trebalo da šalje po jedan jedini primerak za čitanje, već nekoliko, da mogu čitati svi koji tamo rade.

Gospodin Seton mi je danas rekao da je *Izi Bikerstaf* savršen dar i za nekog koga voliš i za nekog koga ne voliš, ali svejedno moraš da mu nešto pokloniš. Takođe tvrdi da se 30 odsto mojih knjiga kupuje za poklon. Trideset odsto??? Da me ne laže?

Je li ti rekla Suzan šta je još uspela da sredi pored naše turneje? Mene. Nisam je poznavala ni pola sata kad mi je rekla da su mi šminka, odeća, kosa i cipele propast, živa propast. Rat se završio, zar nisam obaveštena?

Odvela me je do madam Helene na šišanje; sad mi je kosa kratka i kovrdžava, a ne više duga i dronjava. Malo mi ju je i posvetlila – Suzan i madam kažu kako će istaći zlatne prelive mojih „predivnih kestenjastih uvojaka“. Ali nisam ja glupa; to služi da sakrije sede (imam ih četiri, koliko sam uspela da prebrojim), u slučaju da su počele da se uvlače u kosu. Takođe sam kupila teglicu pomade za lice, kremu za ruke koja predivno miriše, nov karmin i ono čudo za uvijanje trepavica – zbog njega zazrikavim kad god uvijam trepavice.

Onda mi je Suzan predložila da kupim novu haljinu. Podsetila sam je da kraljica s radošću nosi svoju odeću iz 1939, pa što ne bih i ja? A ona je rekla kako kraljica nema potrebe

da ostavlja utisak na nepoznate – dok ja imam potrebe. Osećala sam se kao izdajnik kraljevske kuće i otadžbine; nijedna pristojna žena nema novu odeću – ali to sam zaboravila istog trenutka kad sam se videla u ogledalu. Moja prva nova haljina posle četiri godine, i to kakva! Istovetne boje kao zrela breskva, a kad se krećem, sliva se u predivnoj glockni. Prodavačica je rekla da poseduje „francuski šmek“, a da ću ga posedovati i ja ako kupim haljinu. Pa sam je tako i kupila. Nove cipele moraće da pričekaju, jer na haljinu sam potrošila gotovo godišnju količinu bonova za odeću.

Zahvaljujući Suzani, novoj kosi, licu, haljini, više ne izgledam kao zapuštena, pokisla tridesetdvođodišnjakinja. Izgledam kao živahna, gizdava, šik (ako ovo nije francuska reč, onda bi trebalo da bude) tridesetogodišnjakinja.

Apropo nove haljine bez novih cipela – zar nije suludo što je racionisanje strože sad posle rata nego za vreme rata? Jasno mi je da treba nahraniti, skućiti, odenuti stotine hiljada ljudi širom Evrope, ali u duši me vređa što je među njima toliko Nemaca.

Još nemam nikakvih ideja za knjigu koju želim da napišem. Počinjem da padam u depresiju. Imaš li ti nekih predloga?

Kako sebe smatram ćerkom Severa, večeras nameravam da se javim telefonom Sofi u Škotsku. Imaš li poruka za svoju sestru? Za svog zeta? Za svog sestrića?

Ovo je najduže pismo koje sam ikada napisala – ne moraš odgovarati istom merom.

Voli te
Džulijet

Od Suzan Skot Sidniju

25. januar 1946.

Dragi Sidni,

Ne veruj novinskim izveštajima. Džulijet nisu uhapsili niti je odveli s lisicama na rukama. Samo ju je opomenuo jedan bredfordski čuvar reda i mira, a i on se jedva uzdržao da se ne zasmeje.

Jeste gađala Gilija Gilberta čajnikom u glavu, ali ne veruj mu kad kaže da ga je ošurila; čaj je bio hladan. Osim toga, više ga je okrnula nego što ga je stvarno tresnula. Čak je i direktor hotela odbio našu ponudu da mu platimo za čajnik – samo se ulubio. Međutim, usled Gilijeve dreke bio je primoran da zove policiju.

To je ta priča, i za nju punu odgovornost preuzimam ja. Trebalo je da odbijem Gilijevo navaljivanje da intervjuiš Džulijet. Znala sam kakav je gad, od onih pritvornih malih gmazova koji rade za *Londonsku hajku*. Znala sam i to da su Gili i *Hajka* jezivo ljubomorni na *Spektejtorov* uspeh s kolumnom Izija Bikerstafa – i na Džulijet.

Upravo smo se bile vratile u hotel s prijema koji su za Džulijet priredili u *Bredijevoj knjižarnici*. Obe smo bile umorne – i pune sebe – kad iskrnsu Gili s neke stolice u salonu. Preklinjao nas je da popijemo čaj s njim. Preklinjao je i za jedan kratak intervju „s našom rođenom predivnom gospođicom Ešton – ili da kažem: pravim Izijem Bikerstafom naše rodne Engleske?“ Trebalo je da mi probudi oprez već to njegovo balavljenje, ali nije mi probudilo oprez – poželela sam da sednem, da uživam u Džulijetinom uspehu, da popijem čaj s pavlakom.

I tako bi. Razgovor je tekao prilično glatko, a ja sam lutala u mislima, kadli čujem Gilija kako kaže: „...i vi ste sami bili ratna udovica, zar ne? Ili tačnije – *zamalo* pa ratna udovica – isto mu se hvata. Trebalo je da se udate za poručnika Roba Dartrija, zar ne? Bili ste već zakazali venčanje, zar ne?“

A Džulijet će na to: „Pardon, gospodine Gilberte?“ Znaš koliko je učtiva.

„Nisam nešto pogrešno shvatio, jelte? Vi i poručnik Dartri *jeste* predali formular za sklapanje braka. *Jeste* zakazali venčanje u matičnom odseku Čelsija za 13. decembar 1943, u 11.00 pre podne. *Jeste* rezervisali sto za ručak u *Ricu* – samo što se ni na jednom od tih mesta niste pojavili. Savršeno je jasno da ste odbacili poručnika Dartrija pred oltarom – siromah momak – i oterali ga, samog i poniženog, natrag na brod, kojim je svoje ranjeno srce odneo u Burmu, gde je posle tri meseca poginuo.“

Ja sam samo sedela, zinuviši od čuda. I samo sam bespomoćno gledala kako Džulijet pokušava da bude uljudna: „Nisam ga odbacila *pred oltarom* – nego prethodnog dana. I nije ponižen – nego mu je pao kamen sa srca. Jednostavno sam mu rekla da ipak ne želim da se udajem. Verujte mi, gospodine Gilberte, otišao je kao srećan čovek – oduševljen što me se otarasio. Nije otpuzao natrag na svoj brod, sam i izdan – nego pravo u klub *Si-Bi-Bi* i čitavu tu noć preigrao je s Belindom Tvining.“

Elem, Sidni, koliko god da se iznenadio, Gili se nije obeshrabrio. Takvi pacovčići kao što je Gili nikad se i ne obeshrabruju, zar ne? Odmah je naslutio da je nagazio na još sočniju priču za one svoje novine.

„Oho-ho!“, krenuo je da se smeška. „Pa šta je onda bilo uzrok? Piće? Druga žena? Dodir Oskara Vajlda?“

E tu ga je Džulijet potegla čajnikom. Možeš misliti kakva je gungula nastala – salon je bio pun drugih ljudi koji su pili čaj – tako su, sigurno, novine i saznale.

Onaj njegov naslov „*IZI BIKERSTAF KREĆE U RAT – PO DRUGI PUT! Reporter povređen u čajanskoj tuči*“ delovao mi je malo preoštro, ali nije bio toliko strašan. Ali od onog „*DŽULIJETIN NESUĐENI ROMEO – JUNAK POGINUO U BURMI*“ pripala mi je muka, previše je to čak i za Gilija Gilberta i za *Hajku*.

Džulijet se sekira da je možda obrukala *Stivensa i Starka*, ali više joj je preko glave da se ime Roba Dartrija tako povlači svud redom. Od nje sam uspela da izmamim jedino to da je Rob Dartri bio dobar čovek, veoma dobar čovek – ni za šta on nije bio kriv – i da ne zaslužuje ovo!

Jesi li poznavao Roba Dartrija? Razume se, ono s pićem i Oskarom Vajldom je neopevana glupost, ali zašto je Džulijet otkazala venčanje? Znaš li zbog čega? A ako znaš, hoćeš li da mi kažeš? Naravno da ne moraš; ne znam ni zašto pitam.

Ogovaranja će prestati, dabome, ali mora li Džulijet da bude u Londonu baš sad, dok je sve još sveže? Da li da proširimo gostovanja i na Škotsku? Priznajem da se oko toga dvoumim; prodaja nam je tamo izvanredna, ali Džulijet se toliko trudila na tim čajankama i ručkovima – nije lako stati pred punu salu nepoznatih ljudi i hvaliti sebe i svoju knjigu. Ona nije navikla na te predstave kao ja, i mislim da je veoma umorna.

U subotu smo u Lidsu, pa mi dotad javi za Škotsku.

Naravno, Gili Gilbert je podlac i stoka, i nadam se da će mu se to olupati o glavu, ali jeste pogurao *Izija* na listu best-selera. Padam u iskušenje da mu pismeno zahvalim.

U žurbi, tvoja
Suzan

P. S. Jesi li konačno saznao ko je taj Markam V. Rejnolds? Danas je poslao Džulijeti šumu kamelija.